

de in 1992, trekt met dit boek zijn vraagstelling open naar de historische oorsprong en ontwikkeling van het Belgische overlegmodel sinds de Eerste Wereldoorlog. Door het overlegsysteem in een ruimer historisch perspectief te plaatsen, beoogt hij geen wetmatigheden aan te duiden, die zouden toelaten toekomstvoorspellingen te doen of remedies voor het beleid voor te schrijven. Luytens opzet is bescheidener en realistischer: een bijdrage leveren tot een beter begrip van de actuele situatie en discussie door de zaken eens helder en nuchter op een rijtje te zetten voor niet-specialisten. Mythische momenten zoals het Sociaal Pact van 1944 versluieren immers de praktijk van het overleg, dat conflictueus was en pas vanaf de jaren zestig goed is beginnen functioneren.

De driehoeksverhouding tussen patroonaat, vakbonden en de staat vormt de basisstructuur van het boek, dat chronologisch is opgevat en uit vijf hoofdstukken bestaat: 1) de start van het overleg na de Eerste Wereldoorlog en de werking van de paritaire comités tot 1936, 2) de jaren dertig als vat vol tegenstrijdigheden, 3) de Tweede Wereldoorlog, 4) de institutionele uitbouw van het overleg in de jaren 1944-1952 en 5) de uitdieping van het overleg in de jaren vijftig en zestig. Eindpunt van de studie is de – verrassend korte – periode van optimaal functionerende fordistische arbeidsverhoudingen tijdens de jaren 1960-1975. Daarna kwam het overleg in een sukkelstraatje terecht. Het boek wordt afgesloten met een interessante epiloog, waarin de auteur de krachtlijnen van zijn studie weergeeft en

DIRK LUYTEN

«Sociaal-economisch overleg in België sedert 1918»

Brussel, VUB-Press, 1995, 207 p.

VUB-historicus Dirk Luyten, die totnogtoe vooral over het corporatisme heeft gewerkt en op dat onderwerp doctoreer-

de versukkeling van het overleg sinds 1975 encadreert. Het zijn vooral de politieke aspecten van het sociaal-economisch overleg die Dirk Luytens aandacht krijgen. Ofschoon de studie een sterk synthetisch karakter heeft, voor een breder publiek bestemd is en dus niet de pretentie heeft over de hele lijn vernieuwend te zijn, kan uit het notenapparaat opgemaakt worden dat heel wat nieuw archiefmateriaal aangeboord en verwerkt werd. Jammer genoeg bevat het boek geen afzonderlijke bronnenlijst waarin dat nieuwe materiaal op een meer overzichtelijke wijze wordt gepresenteerd.

Mijn belangrijkste kritiek betreft het schematische karakter van de analyse. We krijgen een geraamte zonder vlees en bloed. Nu is het uiteraard bijna ondoenbaar om veel biografische gegevens toe te voegen of bepaalde belangrijke onderhandelingen gedetailleerd te gaan uitspitten in een studie die qua omvang beperkt moest blijven en toch vrijwel de hele twintigste eeuw omspannt. Een synthesewerk heeft nu eenmaal andere stijlkenmerken dan een micro-onderzoek. Hoe dan ook, de actoren – vakbonden, patroons en staat – zijn in Luytens studie antropomorfe instituties; de mensen die in het verhaal een hoofdrol speelden, zijn representanten van de institutie waartoe ze behoorden zonder eigen gezicht. Misschien is dit in de sterk gebureaucratiseerde en geformaliseerde wereld van het sociaal-economisch overleg doodeenvoudig de realiteit. Niettemin had het verhaal mijns inziens aan levendigheid en spankracht gewonnen wanneer de mens achter de institutie wat meer uit de verf

was gekomen en de machtsstrijd concreter was voorgesteld.

Hierbij aansluitend houd ik uit deze studie de indruk over dat de sociale partners – of minder eufemistisch, sociale antagonisten – veel investeerden in het ontwerpen van diverse modellen en blauwdrukken, doch keer op keer door concrete strijd aan de basis voor voldongen feiten werden geplaatst. Met het oog op de sociale vrede werden doorheen de geschiedenis diverse strategieën uitgedacht, waarbij men niet anders kon dan buiten de waard van 'spontane' stakingsgolven rekenen. De georganiseerde arbeidersbeweging had/heeft de arbeiders immers nooit helemaal in de hand. Het sociaal overleg lijkt dan ook een ingewikkelde superstructuur, waarbinnen veel schijngevechten plaatsvonden. Op dit punt kan men opnieuw de eeuwige vraag stellen waarom de vakbonden na de Eerste Wereldoorlog zo resoluut de kaart van het overleg en de pacificatie trokken. Het antwoord van Dirk Luyten is dat ze zich via de sociale vrede van de erkenning door het patronaat probeerden te verzekeren om op die manier hun macht te vergroten. Hier stuiten we evenwel altijd op de paradox dat uitgerekend het stakingswapen de arbeidersbeweging een bepaalde macht verleent, die ze niet zou bezitten indien ze het stakingswapen bij wijze van spreken zou begraven of zou kunnen begraven.

Vanuit mijn eigen belangstelling voor de effecten van sociaal protest vraag ik mij af of de studie van Dirk Luyten niet kan herlezen worden vanuit de hypothese dat

stakingsgolven telkens een dynamiserende factor waren bij de uitbouw van het overleg. Hiermee wil ik niet beweren dat er een eenduidig positief verband zou bestaan tussen stakingen en overleg. Luyten nuanceert dit verband terecht door te wijzen op de anti-syndicale strategieën van bepaalde werkgevers na traumatiserende gebeurtenissen. De stakingsgolf van 1936 is hier het typevoorbeeld. Maar toch... is het frappant hoe vaak de weigerachtigheid van de patroons ten aanzien van het overleg met de vakbonden, die in Luytens studie vrijwel een constante is, pas doorbroken kon worden tijdens stakingsbewegingen. Precies in die dialectiek speelt het bondgenootschap tussen de vakbonden en de staat, die intervenieerde om de sociale pacificatie te bewerken. Staking en overleg zijn met andere woorden weerskanten van dezelfde medaille. Dirk Luyten komt in het vierde punt van zijn epiloog tot een zelf-

de slotsom waar hij stelt dat de tegenstelling tussen overleg en conflict historisch gezien een valse tegenstelling is. Hierop voortbordurend komt bijna impliciet uit de studie naar voor dat elke voluntaristische opvatting van wat zich in het veld van het sociaal-economisch overleg afspeelt voorbijgaat aan de structurele onmogelijkheid van – bijvoorbeeld – een keuze tussen conflict of overleg.

Deze kanttekeningen geven enkel aan dat het boek van Dirk Luyten meer is dan een nuttig overzichtswerk voor wie de actuele discussie over het sociaal-economisch overleg beter wil begrijpen. Op een genuanceerde en gepondereerde manier schetst de auteur de hoofd- en zijwegen van de geschiedenis van het overleg en levert daarmee op zichzelf al een zeer lezenswaardige bijdrage tot de actuele discussie.

Gita Deneckere